

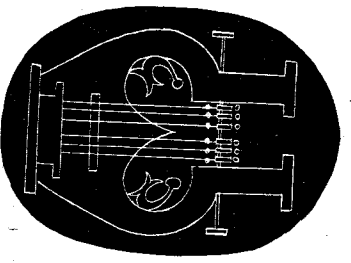
I. konjugace

Vzor: *laudō, laudāre*

1. Vocō, vocāmus. 5. Spērat. 3. Bene labōrās. 4. Cūr nōn cantātis? 5. Vocāte! 6. Saepe laudāmus. 7. Narrant, sed nōn cantant.

8. Iam bene labōrō; itaque laudor. 9. Bene educāmur. 10. Vocāris; cūr nōn properās? 11. Salūtant et salūtāntur. 12. Male labōrātis; nōn laudāmini.

bene, dōbře	male špatně
cantō <i>ās, āre</i> zpívāt, opěvovat	nārrō, <i>ās, āre</i> vyprávět
cūr proē	nōn ne
educō, <i>ās, āre</i> vychovávāt	properō, <i>ās, āre</i> pospěchat
et a, i	saepe často
iam již	salūtō, <i>ās, āre</i> zdravit
itaque proto	sed ale, však
labōrō, <i>ās, āre</i> pracovat, namáhat se	spērō, <i>ās, āre</i> doufat
laudō, <i>ās, āre</i> chválit	vocō, <i>ās, āre</i> volat

GRAMATIKA

Výslovnost latinských hlásek

Česká abeceda (bez rozlišovacích znamének měkkosti) pochází z latinské abecedy. Proto až na malé výjimky čteme latinská písmena jako odpovídající písmena česká.

Latinské samohlásky (*vocāles*) jsou podobně jako v české krátké nebo dlouhé. Délka se běžně neoznačuje, v učebnici jsou však dlouhé samohlásky označovány (kromě souvislých textů v III. části) vodorovnou čárkou nad písmenem (ī, ē, ā, ō, ū).

Písmenem *i* se označuje jednak samohláska *i*, jednak polosamohláska *j*. Na začátku slova před samohláskou a uprostřed slova mezi dvěma samohláskami vyslovujeme *i* jako *j*: *iam* již, *maior* větší.

Z latinských dvojhásek (*diphthongi*) je nejčastěji *ae*; zní jako české *é*: *saepe* často.

U vyslovujeme před *e*, *i*, *y*, *ae*, *oe*, *eu* jako české *e*: *Cicerō*, *Caesar*, *Cypus*. V ostatních případech se *e* vyslovuje jako *k*: *voce*, *vocāre*, *cūr*.

Slabiky *di*, *ti*, *ni* se vyslovují tvrdě (*dy*, *ty*, *ny*): *canātis*, *laudāmini*.

Latinské písmo

Pokud jde o psaní velkých a malých písmen, je v latině pravidlem, že velká písmena se píše jen na začátku věty, u vlastních jmen a jejich odvozenin: *Rōma* Řím, *Rōmānus* římský.

Délka (kvanita) slabik

Slabiky (*syllabae*) jsou v latině buď dlouhé (—) nebo krátké (˘). Dlouhá je slabika:

1. přirozené (*nātūrā*), jestliže obsahuje dlouhou samohlásku nebo dvojhásku, např. *ēduco*, *saepe*;
2. polohou (*positiōne*), jestliže po krátké samohlásce následuje skupina alespoň dvou souhlásek, např. *salūtāntur*.

Přízvuk (accentus)

Dvojslabičná slova mají přízvuk na předposlední slabice. Trojslabičná a více slabičná slova mají přízvuk:

1. na předposlední slabice, jestliže je dlouhá přirozené nebo polohou: *laudāmus*, *laudāntur*;
2. na třetí slabice od konce, jestliže je předposlední slabika krátká: *ēduant*.

V lžkách 1—5 jsou přízvučné slabiky v latinských slovech označeny kurzívou.

Sloveso (verbum)

Pravidelná latinská slovesa se dělí do čtyř tříd, tzv. konjugací (*coniugātiō*).

Základní gramatické termíny u slovesa jsou:

jednotné číslo (<i>numerus singularis</i>)	— <i>singular</i> (sg.)
množné číslo (<i>numerus pluralis</i>)	— <i>plurāl</i> (pl.)
oznamovací způsob (<i>modus indicātivus</i>)	— <i>indicatīv</i> (ind.)
rozkazovací způsob (<i>modus imperātivus</i>)	— <i>imperatīv</i> (imp.)
neurčitý způsob (<i>modus infīnitivus</i>)	— <i>infīnitiv</i> (inf.)
přítomný čas (<i>tempus praesens</i>)	— <i>praesens</i> (préz.)
činný rod (<i>genus actīvum</i>)	— <i>actīvum</i> (akt.)
trpný rod (<i>genus passivum</i>)	— <i>passivum</i> (pas.)

Všechna slovesa se časují tak, že se k slovesnému kmeni přidávají osobní přípony, které ve spojení s kmenovou samohláskou tvoří koncovku.

U všech sloves jsou ve všech časech tvořených od kmene přítomného tyto osobní přípony:

-ō (-m), -s, -t, -mus, -tis, -nt	aktivum
-r, -ris, -tur; -mur, -mini, -ntur	passivum

I. konjugace

Vzor: *laudō, laudāre*

Do I. konjugace patří slovesa, jejichž infinitiv prezentu aktivní končí koncovkou *-āre*. Prezentní kmen I. konjugace tedy dostaneme, jestliže oddělíme od infinitivu aktivní příponu *-re*: *laudā-re*. Spojením osobních přípon s kmenovou samohláskou vzniknou koncovky:

-ō, -ās, -at; -āmus, -ātis, -ant aktivum
-or, -āris, -ātur; -āmur, -āmini, -antur pasivum

Indikativ prezentu:

aktivum:	pasivum:
sg. 1. <i>laud-ō</i> chválím	<i>laud-or</i> jsem chválen, -a, -o
2. <i>laud-ās</i>	<i>laud-ā-ris</i>
3. <i>laud-at</i>	<i>laud-ā-tur</i>
pl. 1. <i>laud-ā-mus</i>	<i>laud-ā-mur</i>
2. <i>laud-ā-tis</i>	<i>laud-ā-mini</i>
3. <i>laud-ant</i>	<i>laud-antur</i>

Imperativ:

sg. 2. *laud-ā!* chval!
 pl. 2. *laud-ā-te!* chvalte!

Infinitiv:

laud-ā-re chválit *laud-ā-ri* být chválen, -a, -o

Srovnajte:

česky	vol	á	me
latinsky	voc	ā	mus
	základ	kmenová samohláska	osobní přípona

Poznámka o trpném rodu. Trpný rod (pasivum) je v latině jednoduchý slovesný tvar, v češtině složený. V češtině dáváme většinou přednost činnému rodu (aktivu) nebo pasívu zvrátnému (např. *latině se vyučuje* místo *latině je vyučováno*). Proto latinské pasívum předkládáme takto:

<i>laudor</i> jsem chválen, -a, -o	<i>cantor</i> —
dávám se chválit	zpívá se o mně
chválí mě	zpívají o mně

Zapamatujte si:

U každého latinského slovesa se vždy učíme 1. a 2. os. sg. ind. sg. prezentu akt. a infinitivu. Český význam se uvádí jen v infinitivu:

laudō, ās, āre chválit
 (čteme: *laudō, laudās, laudāre*)

C V I Ť E N Í

- Ve všech větách základního textu určujte u sloves osobu, číslo, čas, způsob a rodu! Podobně postupujte i u dalších lekcí!
- Věty, které jsou v plurálu, dejte do singuláru a opačně!
- Přečtěte věty č. 8—12 a odůvodněte u každého slova přízvuk!
- Přeložte: *vocātis, labōrāmus, spērant, laudantur, proferāte, educāmini, salūtāris!*
- Přeložte větu: *Pracuji, proto jsem chválen. Řekněte ji ve všech osobách singuláru i plurálu!*
- Přeložte všemi možnými způsoby tyto pasívní tvary: *laudāmur, educāris, salūtor!*
- Určete, od kterých sloves jsou tyto slovesné tvary: *educāmur, labōrāte, parantur, castīgāmini!*